

V tomto textu používám místo nosovky ō písmena q.

VÝVOJ PSL. SAMOHLÁSEK

původní ide. samohlásky a jejich vývoj do psl:

ty s čárkou jsou dlouhé

krátké	dlouhé
a - o	a - a
e - e	e - ě
o - o	o - a
i - ?	i - i
u - ?	u - y

- původně ty vlevo jen krátké a ty vpravo jen dlouhé, později se vyvinula krátkost a délka i u jiných
- ty tučné jsou nové
- výslovnost: jery plnohodnotné vokály, ne jen znaky jako dnes v ruštině, o nelabializované, souvisí s jeho vznikem z ide. *a*
- další vývoj bohatý: zánik a vokalizace jerů, vznik a vývoj nosovek - nebudeme mluvit

vývoj dvojhhlásek

- dvojhhlásky vzestupné: *ie, ia, io*
- dvojhhlásky sestupné: *ei, oi, ai, eu, ou, au*
- tam, kde sonanta na začátku, tj. u vzestupných, projevovala se jako souhláska (sonanta - hláska, která může mít funkci samohlásky - tvořit slabiku - i souhlásky, *i, u, r, l, m, n*)

Př.: *iego > jego, uoda > voda, roi? > roj?, kou? > kov?*

- u sestupných se dvojhhlásky v 1 slabice monoftongizovaly (zákon otevřených slabik), vývoj různý podle intonace

krátké i dlouhé *ei > i*: lat. *hiems*, řec. *cheimon*, čes. *zima*, stí. *hima* (Himalaje)

oi, ai při cirkumflexové intonaci (klesavé) $> \text{ě}$: lat. *poena* (trest), stč. *cěna*

oi, ai při akutové (stoupavé intonaci) $> i$: řec. *likoi*, stsl. *vl?ci*

krátké i dlouhé *eu > ju*

krátké i dlouhé *au, ou > u*: lit. *sausas*, stsl. *such?*

lit. *raudas*, stsl. *rud?*, čes. *rudý*

- heterosylabické (různoslabičné) *eu, au, ou > ov*: důsledkem toho střídání *u* a *ov* v různých tvarech 1 slova

Př. *kuji - kovám kupuji - kupovat*

- heterosylabické *ei > ?j*: důsledkem toho střídání *i* a *?j* v různých tvarech 1 slova:

Př.: stsl: *piti, biti, liti - p?jq, b?jq, l?jq*

přehláska o > e

přehláska = změna zadní samohlásky v samohlásku přední

- nastala po měkkých souhláskách, i ve dvojhhlásce *oi > ei* a dále *ei > i*
- důsledkem toho střídání *ě* a *i* v různých tvarech
- další přehláska *y > i, ? > ?*
- důsledkem všech těchto změn např. rozdíl *togo - jego, gad? - gaj?, rab? - mqž ?*, 6.sg. *na hradě - v? gaji* - tedy rozdíly v tvrdé a měkké deklinaci

protetické hlásky

- dnes v češtině výslovnost slov na samohlásku s rázem = neznělá hlasivková explozíva - to pomáhá s přízvukem určit v češtině hranici slov, v psl. původně ráz nebyl a bez rázu též výslovnost 2 sousedních samohlásek, zejm. na švu 2 slov
- v těchto polohách místo rázu vznikaly protetické (na začátku) nebo hiátové (uprostřed) hlásky
- to je *i, u*
- *i* hlavně před předními a *u* před zadními samohl., ale neplatí všeobecně
- Př.: *jsem, jsi* - lat. *es, est*, *vydra* - lit. *udra, jablko* - něm. *Apfel*, stsl. *jagne* - lat. *agnus*
- stč. jinak rozloženy protet. hlásky než dnes ve spis. č. a jinak opět v nářečích východních: stč. *jiskati* - mladší *viskati, jdu* - výchmor. *idu*
- v dnešních českých nář. nejčastější protet. a hiát. hlásky *v* a *h*